

Kulturarvsdagen tar sikte på kyrkogårdar

Det skulle ha blivit en späckad kulturarvsdag i oktober, med skånska kyrkogårdar som centralgestalter. Coronasmittan kom dock emellan. Men programmet är för bra för att släppa, så nu blir det korta, filmade koncentrat i stället, som kan ses på nätet.

Kulturarvsdagen var planerad till den 3 oktober, och skulle den här gången helt fokusera på kyrkogårdar som lokal kulturbärare. Initiativet kommer från Lunds stift, och stiftsantikvarie Henrik Lindblad, som har knutit församlingar och pastorat, länsstyrelsen, Skånes hembygdsförbund och Regionmuseet i Skåne till sig i ett samarbete inom den regionala samrådsgruppen.

Henrik Lindblad är stiftsantikvarie i Lund.
FOTO: SVENSKA KYRKAN

– Centralt för årets kulturarvsdag är det gröna kulturarvet i den kyrkliga miljön. Ignaberga nya kyrka var tänkt att vara den centrala platsen i år. Den har stått stängd länge, men när den nu har öppnats igen

var det en bra plats för ett sådant här evenemang, säger Henrik Lindblad, som tillsammans med de övriga gruppmedlemmarna nu måste tänka om.

Hur gör ni nu då?
– I stället för den planerade dagen tänker vi oss att bjuda in de huvudtalare som finns i det planerade programmet och låta dem kort berätta på video om sina områden och kulturarvet. Det är – hoppas vi – ett sätt att ändå upprätthålla intresset för både dagen och ämnet inför hösten 2021, då vi gör ett nytt försök att hålla kulturarvsdagen – på riktigt.

2019 höll Lunds stift sin första kulturarvsdag, då vid Östra Tommarps kyrka i Gärsnäs församling på Österlen. Samtalen kretsade kring kyrkobyggnaden som besöksmål och bärare av ett kulturarv.
– I år söker vi oss ut på kyrkogården för att se närmare på det kulturarv som finns där i form av växter, gravstenar och mycket annat.

Vilka vänder ni er till med er kulturarvsdag?
– Det är alla som vill lyssna och lära, så den breda allmänheten. Genom att det är en lokal tillställning ser jag främst de boende och lokala organisationer och naturligtvis församlingen, som besökare.

– Stiftet kan ha en tendens att mest diskutera internt med församlingar och pastorat även i de här frågorna. Därför måste vi bredda oss och bli mer publika, inte minst för att visa vad den kyrkoantikvariska ersättningen bidrar till för vårt kulturarv. (JL)

Läs mer om "Vägar till skånska kyrkogårdar" på sidan 51

Ignaberga nya kyrka utanför Hässleholm. FOTO: GOOGLE MAPS

Ignaberga nya kyrka utanför Hässleholm. FOTO: GOOGLE MAPS

Ignaberga nya kyrka utanför Hässleholm. FOTO: GOOGLE MAPS

Kapsel på kyrkogård öppnad

HISTORIA. Arlingtonkyrkogården i den amerikanska huvudstaden Washington DC, är USA:s stora begravningsplats för dem som har stupat i de krig landet varit med i.

När bygget av den jättelika kyrkogården inleddes 1915 placerades en tidskapsel i koppar under en av den omgivande murens hörnstenar. Där låg den fram till för några årtionden sedan, då den tillfälligt flyttades när området byggdes ut för att rymma fler gravar.

Men nu, i april 2020, var det dags att ta fram den från den nya plats den hade fått, öppna och se vad som fanns i den och i vilket skick det var.

Arkeologerna blev förvånade; vid sidan av att några papper hade bleknat var allt i ett fantastiskt skick innanför de dubbla lagren av kopparplåt. Bland mycket annat fanns där en flagga, en signerad bild av den dåvarande presidenten, Woodrow Wilson, ett exemplar av frihetsdeklara-

tionen, ett exemplar av tidningen Evening Star från den 13 oktober 1915 – som dessutom berättade om kapseln – samt en del andra saker.

Det konservatorerna befarande, att mögel, fukt, insekter och annat hade fördärvat de organiska materialen, kom tack och lov på skam. I stället kunde de packa upp och studera det som man vid den tiden, för 105 år sedan, ansåg vara viktigt för att beskriva livet där och då.

Kopparkapslar var vanliga runt det förra sekelskiftet, men vad som gör den här speciell är att den var gjord speciellt för ändamålet, med glasskivor som separerade de båda kapslarna och att alla skarvar var lödda med tenn. En ny kapsel ska nu ersätta den gamla. Till den ska kyrkogårdens personal bidra med föremål. ■

Läs mer på
Atlas Obscura.

TIDSKAPSEL.
KYRKOGRÄDEN.COM

Innehållet i tidskapseln på Arlingtonkyrkogården – papper, mynt, tyg med mera – var välbevarat i sitt mjuka omslagspapper. Ingen fukt eller mögel fanns i lådan. FOTO: ELIZABETH FRASER

Biskopen i Västerås oroas av coronakrisen

CEREMONI. Svenska kyrkans biskopar har tagit fram en särskild ordning för minnesgudstjänst som ska kunna användas då människor inte kan närvara vid en vanlig begravningsgudstjänst. Samtidigt väcker coronakrisen i kombination med en vikande begravnings-trend frågan om vad pandemin gör med begravnings-seden.

– Begravningar är jätteviktiga för ett samhälle och nu riskerar seden att brytas, säger biskopen i Västerås, Mikael Mogren, som i ett pressmeddelande ser med oro på utvecklingen med att färre bearbetar sin sorg. ■

Statyer vid Carl Eldhs grav stulna – på nytt

BROTT. I början av maj stals fyra av bronsstatyerna vid konstnären Carl Eldhs gravplats på kyrkogården i Kyrkhult. Stölden upptäcktes av en förbipasserande besökare, skriver SVT Blekinge på sin webbplats.

– Det är en stor förlust för Kyrkhult, säger Jan Ottosson, tidigare kyrkovaktmästare.

Tre av statyerna är på hustrun Elise Eldh, konstnären Carl Eldh själv och dottern Brita Eldh. Familjegraven plundrades 2014 på samma statyetter, men de kunde senare återfinnas. Den här gången är stölden uppklarad. ■

Hästhov eller tussilago (*Tussilago farfara*), beskrevs av Carl von Linné och placeras i dag som ensam art i släktet hästhovar. FOTO: SLU

Vårstopp vid Valborg – snön låg djup i norr

MILJÖ. Över 10 000 observationer av tussilago, blåsippa, vitsippa, sälj, björk och hägg rapporterades in från nästan 2 000 platser i landet, när Vårkollen ville veta hur långt våren hade kommit under valborgshelgen. Växternas blomning respektive lövsprickning har kommit långt norrut i år jämfört med observationer gjorda för 100 år sedan, men jämfört med de senaste fem årens vårkollar blev det nära medel, då våren tog halt sista veckan före valborg, samtidigt som snön fortfarande låg djup i landets nordligaste delar och fjällen.

Vårkollen görs av Svenska botaniska föreningen och forskare vid slu.

Läs mer på WWW.VARKOLLEN.SE. ■

FOTO: NELO HOTSUMA

Nicolas Cage satsar på en egen pyramid

”Omnia ab uno”, ungefär ”Allt för en” står det på den pyramid som skådespelaren Nicolas Cage har låtit uppföra åt sig själv på S:t Louis-kyrkogården No 1 i New Orleans i USA.

På kyrkogården vilar även, sedan tidigare, ”voodoo-drottningen” Marie Laveau. Kyrkogården, som har utsatts för vandalisering, går i dag endast att besöka med guide, en kostnad på cirka 200 kronor. Trots restriktionerna besöks den ännu aktiva platsen av uppemot 100 000 per år. ■

Pandemin får fler att reflektera över döden

EFTERLEVANDE. Hur vill en anhörig ha det efter sin död, och vad händer med facebookkontot? Det vill många berätta just nu, och söker upp begravningsbyråerna för att använda arkivjänsterna hos dem.

– Man inser att man är dödlig, och reflekterar mer över döden nu, säger Peter Göransson, kommunikationschef vid Fonus, till nyhetsbyrån TT.

– Vi ser en ökning. Normalt har vi 700 till 800 per månad som fyller i Vita arkivet, men nu är vi uppe i mellan 1 500 och 2 000. Fler vill också skriva testamente och framtidsfullmakter hos jurister, säger Peter Göransson. ■

Hämta hem

■ Översättningen till fem minoritetsspråk är ännu inte tryckt i bokform.

■ Under tiden finns kyrkohandboken att ladda ned i pdf-format från webben: SVENSKAKYRKAN.SE/KYRKOHANDBOKEN

Kyrkohandboken ute i flerspråklig upplaga

CEREMONI. Den 31 maj togs en språkuppdatering av kyrkohandboken i bruk. Det är de fem nationella minoritetsspråken, finska, meänkieli, nord-samiska, lulesamiska och sydsamiska, som har fått var sin översättning.

Olavi Korhonen, tidigare professor i samiska språk vid Umeå universitet, har tillsammans med Valborg Mangs Märak, tidigare organist i Jokkmokk, dragit det tyngsta lasset i översättningarna till nord- och lulesamiska.

– Utmaningen har varit att anpassa texten i de sjungna partierna till notbilden, säger Olavi Korhonen i ett pressmeddelande. ■

Besökarna kan njuta av fågelkvitter när vi arbetar.

TOBIAS MUNKHOLM, kyrkogårdschef i Värnamo pastorat, till Värnamo Nyheter, om att kremeringsugnen drivs av rapsolja, transportfordon går på bränsle av slaktavfall och att maskiner som lövblåsar, röjsågar, häcksaxar har en tyst batteridrift.

Fler kulturgravar tillkommer på webben

KULTURARV. En stor mängd nya och intressanta gravar har dokumenterats inom ramen för SKKF:s projekt Kulturgravar.se.

Det är främst begravningshuvudmän i landet sydvästra delar som just nu valt ut gravar att berätta mer om för kyrkogårdens besökare via korta filmer med en berättande text och som kan spelas upp i mobiltelefonen.

Koleragravminnet, Båraryds kyrkogård. FOTO: KULTURGRAVAR.SE

Det är filmaren Christer Smedberg som producerar filmerna, som finns fritt tillgängliga på Youtube som nås via en dator eller QR-koden vid graven.

227 filmer har producerats: Växjö stift (102 stycken), Göteborgs stift (37), Linköpings stift (70) och Stockholms stift (18). Projektet är öppet för alla huvudmän att medverka i med sina intressanta kulturgravar. ■

2 UGNAR. Det har krematoriet i Karlstad efter ombyggnationen av krematoriet på Ruds kyrkogård. Det är en fördubbling av kapaciteten i Karlstad och ett viktigt tillskott i området. Totalt kommer den nya anläggningen att kunna ta emot cirka 3 500 kistor för kremering årligen. ■

SKKF:S VD: ”Vi möter nu en prövande tid”

SKKF:s vd, Jan Olov Andersson, skrev den 12 april en debattartikel i Aftonbladet om hur viktigt det är att vi anpassar oss till det läge som har uppstått i coronatiden.

”I det läget handlar det om att hitta andra vägar för ett värdigt avsked och att inte låta nära och kära vänta i bårhuset.” ■

Tipsa redaktionen

Har du något du vill berätta för Kyrkogårdens redaktion gör du det enklast via e-post på adressen RED@KYRKOGLARDEN.COM eller på telefon/sms på nummer 070-639 50 60. Du kan naturligtvis vara anonym och omfattas av både meddelarfrihet och källskydd. ■

Fler hotade fåglar på Rödlistan 2020

Växt- och djurarter kan både dra nytta och fara illa av miljöutvecklingen i Sverige.

Artdatabanken vid SLU håller därför koll på vilka arter som är hotade och sammanställer dem i Rödlistan. Den senaste listan för 2020 finns nu ute.

Antalet rödlistade fågelarter har ökat med 21 procent i den nya Rödlistan, som presenterades i slutet av april.

Det är till synes vanliga arter som gråkråka, skrattmå, björkrast och rödvingetrast som minskar markant i fågeltaxeringen och rödlistas i kategorin nära hotad, NT.

Sex arter som lämnar rödlistan är ängspiplärka, skägges, gröngöling, sånglärka, kungsfågel samt brandkronad kungsfågel.

Utgivare av "Rödlistade arter i Sverige 2020" är SLU Artdatabanken och Naturvårdsverket, som sammanställt resultatet av det arbete Artdatabankens organismgruppsansvariga har gjort tillsammans med artexperter i landet. Listan beskriver arter, deras hotstatus och baseras på en bedömning av deras risk att dö ut från landet. Den kommer ut i reviderad form vart femte år sedan 2000, men finns aktuell på webben.

DET ÄR INTE BARA fåglar på listan. Där finns allt från skalbaggar och steklar till däggdjur, fiskar, växter och svampar, alla med en individuell värdering av sin status.

I årets utgåva har man bedömt sam-

Miljö i kyrkogården

manlagt 21 740 arter. Av dessa har totalt 4 746 klassats som rödlistade, varav 2 249 ses som hotade.

Artdatabanken skriver på sin webbplats att "en bidragande orsak till att antalet rödlistade arter ökat är att fler arter har bedömts, men andelen av de bedömda arterna som är rödlistade har också ökat jämfört med tidigare rödlistor. Ökningen har varit gradvis senaste 20 åren och visar på en negativ trend för den biologiska mångfalden".

MEN ALLT ÄR INTE nattsvart. För utter och havsörn har situationen förbättrats tack vare minskade utsläpp av miljögifter. Det går också bättre för fladdermössen, mycket tack vare olika naturvårdsåtgärder.

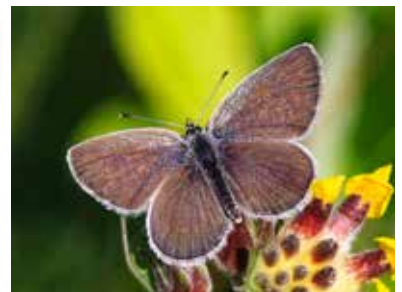
En snabb sökning i webbdatabasen på "Urban miljö", dit bland annat trädgård hör, visar bland annat på en rad hotade bi-arter. En annan är den blommande växten Flockarun (*Centaureum erythraea*), som under rödlistans tjugo år har funnits med hela tiden som nära hotad. Detsamma gäller fjärilen mindre blåvinge (*Cupido minimus*). Även hussvalan (*Delichon urbicum*) syns alltmer sällan. **JOHAN LINDSTÉN**

Hussvala (*Delichon urbicum*) är klassad som sårbar. FOTO: WIKICOMMONS

Rödlistan beställs kostnadsfritt från Artdatabanken, där den även laddas ned.

Mindre blåvinge (*Cupido minimus*) är nära hotad i rödlistan. FOTO: ARTDATABANKEN

"Ökningen har varit gradvis senaste 20 åren."

Mer om Rödlisan på SLU

■ Skanna QR-koden med din telefon eller gå till webbadressen **RODLISTA.KYRKOAGARDEN.COM**

Solen ger bina full koll på var maten finns

Aristoteles är en av de första att beskriva biets säregna beteenden när den samlar nektar och annan mat och tar hem den till boet. Det finns en kortdokumentär som visar hur det går till inne i kupan.

På Youtube finns det en film av två filmare som mycket väl beskriver den säregna dans som bin ger för att berätta för sina kupkamrater om var det finns föda värd att hämta.

Vad som kan framstå som en allmän villervalla i en kupa visar sig vid en närmare blick vara ett intelligent

beteende. I filmen visas en animerad illustration av den österrikiska etologen Karl von Frischs experiment med bin som beskriver den komplexa grammatiken i dess vaggande dans.

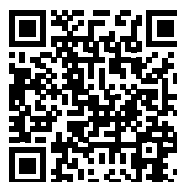
Det von Frisch, som 1952 valdes in som ledamot av den svenska Kungliga Vetenskapsakademien, kunde visa var att dansen har sitt alldeles speciella

FOTO: WIKICOMMONS

Se bina dansa

■ Skanna QR-koden med din telefon eller gå till webbadressen **BIDANS.KYRKOAGARDEN.COM**

innehåll: den talar om att det finns föda, i vilken riktning den finns samt hur långt bort kamraterna måste flyga för att hitta den.

Experimenten har upprepats senare med samma resultat, och bygger på att forskarna placerar ut två födokällor på olika platser. De bin som besöker platserna får en liten färgklick på ryggen beroende på vilken skål de besöker.

I kupan är det möjligt att observera hur matens placering och solens läge på himlen styr dansen i en form av en åtta. En vibrerande rörelse ger, tillsammans med gravitationen, riktningen, medan dansens längd visar avståndet. **(JL)**